

УДК 929(=512.165):94(498)

GAGAUZLAR ROMİNİYANIN İSTORİYASINDA: BİLİMDÄ HEM KULTURADA

Bulgar Stepan

Dr., Gagauziya M. V. Maruneviç adına Bilim Araştırma
Merkezi istoriya-etnografiya Bölümü Başı,
Komrat, Respublika Moldova.
e-mail: bulg2004@mail.ru
orcid id: 0000-0002-7866-0063

Anotaşiya: Bu statyada veriler material, angısı baalı Romınıyada gagauzların istoriyasınan, angıları göstermişlär üüsek başarı devletin istoriyasında, bilimdä, kultura yaşamasında. Statyanın avtoru topladı materal, angısı yardım eder üürenmää akademiklerin, bilim doktorların, injener-konstruktorların, kultura zaametçilerin biografiyalarını. Toplamaa deyni material avtor çok kerä gitti Romınıyaya, neredä buluştuysdu anılmış gagauzlarlan, çalıştı arhivlerdä hem bibliotekalarda. Üürendiynän bu temayı açıldı Romınıyada gagauzların temsilcilerin Romınıyanın istoriyasında hem açıklandı gagauzların istoriyada regional özellik yaşaması.

ANATAR LAFLAR: STEPAN BULGAR HEM ROMİNİYA GAGAUZLARI, STEPAN BULGAR GAGAUZLAR ROMİNİYADA HEM TÜRKİYEDÄ, STEPAN BULGAR GAGAUZLARIN KADERİ.

GAGAUZIANS IN THE HISTORY OF ROMANIA: FIGURES OF SCIENCE AND CULTURE

Summary: This article “Gagauzians in the history of Romania: figures of science and culture” introduces material related to the history of the Gagauzians in Romania, who had reached great heights in the history, science, and cultural life of Romania. The author of the article has collected information that helps to study biographies of academicians, doctors of science, engineers, designers, and cultural figures. For the purpose the author repeatedly carried scientific trips to Romania in order to meet prominent Gagauz people of Romania and performed research in archives and libraries. The study of the abovementioned topic revealed the outstanding role of the Gagauz representatives in the history of Romania and the regional features of their historical development.

Key words: Stepan Bulgar Gagauz of Romania, Stepan Bulgar Gagauz of Romania and Turkey, Stepan Bulgar Gagauz destinies.

Romınıyanın istoriyasında biliner gagauzların adları, angıları etiştilär üüsek uurda çalışmalarında bilinda hem kulturada. Bu insannarın arasında var bölä insannar nicä Aleksey Barladän [1, 40-41], Mariya Zlatova [1, 42-43], İoan Papazoglu [1, 67-71], Mihail Guboglu [9, 2-7], Aleksabdrü Bırladänu [1, 78-79], Bulgar İrina (Selma Öztürk) [1, 82-83], Vladimir Topçu [1, 95-96], Gleb Dragan [11, 2-32], Anatol Makriş [1, 115-117], Dmitriy Topçu [3, 414-422] h. t.

Romınıya parlamentin deputatı 1918-1040-cı yıllarında Dmitriy Topçu bir gagauz üürenmiş adam, geçmiş 1917-1940-cü yıllarında politika yolunu Besarabiyada. Dmitriy Georgieviç Topçu [6; д. 49, л. 43] dumuş [4, 314] 1887-ci yılında Tomay [7; д. 247, лл. 3106-

32] küündä, Çadır-Lunga volostindä, Bender uezdında. XX-ci asirin çeketmesindä Dmitriy Topçu bitirer Sankt-Peterburg universitetin fakultetini. 1917-ci yılında olmuş “Sfatul Țeriy” Besarabiya organın deputatı, sora da romın parlamentin deputatı [5, 314]. Biliner, ani 1917-1919-cu yıllarında Dmitriy Topçu çalışmış “Tigina uezd snabjeniya upravleniyasında” [6; д. 49, л. 6]. 1918-1940-cı yıllarında olêr zoor bir dönem. Bu istoriya döneminde Besarabiya türlü halkların politika elitaları çalışardılar kendi halkların çıkarılarını korumaa. Gagauzların arasında oldu bir kişi Dmitriy Topçu, hangısı katılmıştı politika proşeslerinä Romınıyada 1918-1040-cı yıllarında. Dmitriy Topçu seçiler romın parlamentin deputatı, olêr tarım ministerin birinci yardımcısı. D.G. Topçu politikada çalıştı taa 1917-ci yılda “Sfatul Țeriy” organında nereyi o seçildiydi deputat Besarabiya kooperator syezdında [19, 15]. Sora da “Sfatul Țeriy”, kurulduydu bulgar hem gagauz frakşiyası. Toplantıda 21-ci noyabridä 1917-ci yılında. Besarabiya bulgar hem gagauz temsilcisi M.S. Stoyanov danıştı Sobraniyaya da söledi: “Büünkü gündä Besarabiya gemisi zoor durumda etilti Sfatul Țeriy portuna. Bän kısmetli olarak selamnêrım Sfatul Țeriy Tarafın Üšek Sovetini bulgar hem gagauzların adından...” [21, 110]. Toplantıya № 64, 27 mart 1918-ci yılında katıldılar Moldvan Respublikası, hem romın temsilcileri [21, 553]. Romınıya premyer-ministeri G. Margiloman [21, 553], ondan sora söz aldı besarabiyalı profesör Stere [21, 556]. Bunnara verdi cuvap deputat Misirkov “Bulgarların hem gagauzların adından deputat Misirkov söyler: "bulgar hem gagauz frakşiyası verdi bana hak açıklayım, ani ne da olursa saymêr kendisini bir maasus etkili bulgar hem gagauz Besarabiyada yaşayannarın almaa üstünä soruyu Besarabiyayı eklemää hangi bir komuşu devletä”” [21, 558-559]. Toplantıya № 64, 27 mart 1918-ci yılında oldu “birleştä Besarabiyalan Romınıya” [21, 558]. Ayırı yazılmış 13 deputatın familiyalar, hangıları yokmuşlar Sfatul Țeriy toplantısında 27 mart 1918-ci yılında var Dmitriy Topçu adı [8, 203-204]. Bölä istoriyalı bir fakt olêr, ani deputat gagauz Dmitriy Topçu vermedi kendi oyunu birleştirmää deyni Besarabiyayı Romınıyaylan. Sebepi, ani Dmitriy Topçu gelmedi toplantıya 27 mart 1918-ci yılında D.G. Topçu annadêr kendi dilekçesindä 12 aprel 1928-ci yılında, neredä ister kabletsin 50 gektar toprak 20 mart 1928-ci yılı kanonuna görä [6; д. 49, л. 280б]. Ama Kişinöv apeläşiyaya sudu red etti D.G. Topçunun davasını № 4346, 18 iyuni 1928-ci yılın kararına görä [6; д. 49, лл. 42-43].

Taa bir anılmış gagauz Guboglu Mihail Petroviç (1911-1989) Moldova Respublikanın Akademiyanın saygılı akademii, Türkiyenin türk tarih kurumun çlen-korespondenti, tanınmış istorik Romınıyada hem bütün Evropadan. Guboglu Mihail Petroviç duumuş 1911-ci yılda, 4 noyabri ayında Çadır-Lungada. Şkoladan sora Mihail Guboglu, sora girer üürenmää lişeya Benderä, bitirer lişeyi. Askerlikdən sora Mihail Guboglu gider Çernovița kasabasına da girer üürenmää istoriya fakultetinä. Bırada student M.Guboglu çekeder yapmaa ilk araştırmalarını gagauzların istoriyasında. 1940-cı yılda Mihail Guboglu çalışêr asistent Franş Babinger kafedrasında Yaş universitetindä. Bu universitetde Mihail Guboglu derinnerder bilgilerini türkologiyada hem osmanistikada. Yavaş-yavaş M. Guboglu tanındı Romınıyada nicä bir bilim araştırmacı. Bundan sora Mihail Guboglu çok yıl çalıştı Nikolay Yorga adına istoriya institutunda. Bitki yıllar M. Guboglu işledi Romınıyan baş arhivisti. İşleyräk Romınıyanın devlet arhivindä M. Guboglu toplamış 200 bin istoriya bilgileri Türkiyedän, Bulgariyadan, başka devletlerdän. Mihail Guboglu çıkardı kiyatları “Osman-türk paleografiyası”, albom “Türk bilgileri katalogu”, yazdı diplom tezini temada: “Gagauzlar istoriya aynasında”. Bunnardan başka çıkardı türk-osman dokumentlerini vlah voevodaları Vlad Tepeş için hem Mihay Vitäzul için. O yazdı 150 makalledän çok, angıları tiparlandılar jurnallarda “İstoriya jurnalı”, “Dil hem literatura”, “Periodika istoriya basımı”, “Duu araştırmaları hem dokumentlär”, “Apulum”, “Duu arhivi”. Mihail Guboglu

makalleleri basıldılar Franşiyada, Belgiyada, Polşiyada, Bulgariyada, Sovet Birliindä. Bük bir period M. Guboglunun bilim yaşamasında baalı Türkiyelän. O çok kerä geldi Türkiyeye, onu teklif edärdilär bilim konferenşiyalarına. XI-ci türkülügiya kongresindä Mihail Guboglu belli etti, ani türk-roman kontaktları çekertilär çok taa ileri altın ordu zamanından. Duu-romın insannarı girämişlär kontaktlara peçeneglerlär, uzlarlan, kumannarlan, karakalpaklarlan. Buna örnek-toponimika adları, angıları bu gün da korunêrlar Romniyada: Peçenega, Komana, Tuzla, Uzul, Oytuzul, Yenikeu h.t. bu tezisi kaavileştirerlar kendi aaraştırmalarında bük istoriklär hem filologlar: N. Yorga, K. Djuresku, A. Graur, G. Baritiu, G. Polzu, P. İspesku, T. Lebel, L. Şainänu, V. Bogrä, V. Buesku, K. Petresku. 8 aprel 1981 yılın Türkiye bükelçisi Romniyada Vahit Özgir kutladı Mihail Gubogluyu etmiş yılınnan da verdi ona çlen-korespondent diplomunu türk tarih kurumundan. M. Guboglunun adı unudulmêr Gagauziyada. Gagauzların Birinci Dünnä kongresindä açıldı Anılmış vatandaşlar Aleyası neredä var stela M.P. Guboglunun resiminnän [9, 2-7].

Bükü gündä islää tanınan Türkiyedä İrina İvanovna Bulgar (1913-2008) bükü gündä biliner nicä ilk gagauzka, angısı kabletti status – matematika uurunda bilim doktoru. İrina Bulgar duumuş Valkaneştä 1913-cü yılın. Onun bobası İvan, mamusu Stepanida (1888-1986). Bobasını 1914-cu yılın almışlar rus armiyasında cengä, neredä 1916-cu yılın o yrulêr kurşuna da öler. Bobasız kaldıktan sora İrina hem taa dört kardaşı hem kızkardaşı zoor yaşarmışlar. 1926-cı yılın İrinayı kabledelär üürenmää Bolgrad lişeyinä, neredä açılmıştı internat. İrinaya kabletsinnär deyni internata çok yardım etmişti doamna Raisa. Hemda İrina şansora kabledärdi stipendiya devlettän da verärdı kolaylık kendi aylesinä. Bolgrad lişeyindä pek açıldıydı, ani bu kızda var talant matematikaya, hepsi üüredicilär belli edärdilär bu gagauzkayı hem sölärdilär, ani mutlak läüzım getsin üürenmää universitetä Bukureşa. Ölä islää neetli insannar brakêrlar iz insannarın canında dooru işlerinnän. Onun için İrina Bulgar bütün yaşaması hatırlan anardı kendi üürediciykasını. 1930-cu yılın Bolgrad lişeyi bitirdiktän sora girer üürenmää. Bukureş universitetinä matematika fakultetinä. 1937-ci yılın İrina tanışêr Suleyman Nazif Gedikogluylan (1910-cu yılın duuması). 1940-cı yılın İrina Bulgar geğer yaşamaa Türkiyeye da 1941-ci yılın evlener Suleymannan (1910-1988). 1942-ci yılın olêr onnarın çocuu Mehmet Atasever. 1944-cu yılın Selma Öztürk (bu adı İrina aldı kendinä acan olduydu Türk vatandaşı). Kazandı bilim doktora sratusunu 40 yıl işledi İstambul teknik universitetindä profesor. İrina Bulgar (Selma Öztürk) gagauzların tanınmış insanı. İlk gagauzka – bilim doktoru [10, 2-12].

Gagauz halkı verdi dünneyä bir sıra bilimci. Bunnarın arasında bük bilim adannarı – ikiz kardaşlar Boris Harlampyeviç Draganov hem Gleb Harlampyeviç Dragan. Onnarın adları getirdilär şan diil sade kendi vatanına, ama tanındılar bütün dünedä. İkiz kardaşlar Boris hem Gleb Draganovlar duudular Tatar-Kıpçak küüyündä 1920-ci yılın iyülün 19-da üüredicilerin aylesindä. Bobaları – Draganov Harlampiy Trifonoviç (1893–1985), duuması Aleksandrovkada (Satalık-Hacı), bitirmiş Komrat real şkolasını; anaları – Kör Aleksandra Spiridonovna (1900–1993), duuması Komrat kasabasında, bitirmiş Komrat karı gimnaziyası. Draganov kardaşların vardı kızkardaşları Valentina (1922–2010). Uşaklarına islää üürenmäk vermää deyni 1925-ci yılda aylä geğer yaşamaa Komrat kasabasına. Burada Harlampiy Draganovu seçerlär Naşional-şaranist partiya bölümü başkan. 1931-ci yılda kardaşlar girerlär üürenmää Dimitri Kantemir adına lişeyä. Bir yıldan sora çocuklar geđerlär Bender kasabasına, neredä ilerledelelär üürenmeyi Ştefan Çel Mare adına lişeydä. Bu lişeydä varmış speşializaşiya matematika hem fizika dişiplinaları uurunda. Draganov aylesi geğer yaşamaa Benderä. Kardaşlar Boris hem Gleb en üüsek uurda başarêrlar

lişeyi da girerlär üürenmää tehnika universitetinä Timişoara kasabasında. Studentlik yıllarında Boris hem Gleb göstererlär büyük interes fizikaya hem mehanikaya. 1941-ci yılında Boris hem Gleb girmişlär üürenmää Odesa politehnik institutuna [2]. Draganov kardaşlar çok çalışêrlar olmaa islää student. Ama yaşamak ölägitmiş, ani ikiz kardaşları istoriya ayırmış. Bu iş olmuş XX-ci asirin en korkunç hem tragediyalı yılında – 1941-ci yılda iyün ayında. Boris hem Gleb Draganovlar, Odesa politehnik institutunun birinci kursu studentleri, kabletmişlär haber, ani 1941-ci yılın iyünün 16-da onnarın anası hem bobası kaldırılmışlar Sibirä. Çekeder ikinci dünnää cengi, da herbir kardaşın yaşaması gider kendi yolundan. Açan romın askeri aldı Benderi 1941-ci yılın iyülün 21-dä, Gleb gider üürenmää Timişoaraya. Boris Draganovun eceli getirer onu Sovet Birliinä. 1946-cı yılda Gleb Dragan en üüsek uurda bitirdi politehnik institutunu Timişoara kasabasında da diplomnan barabar kabletti maasuz bir gramota. İnstituttan sora Gleb Draganı teklif ederlär tanınmış romın firmasına “Astra” işlemää injener-elektrik. 1952-ci yılda Gleb Dragan geçti işlemää bölüm başkanı firmada “Gaz hem elektrika firması” Bukureştä, işledi injener “İndustriya elektroenerjiyası merkezindä”, sora işledi bilimci “Energetika sistemaları proekt hazırlama hem aaraştırma institutunda” (ISPE). 1952-ci yılda işledi injener-speşialist T.T.I. elektrik enerjiyası ministerliinin tehnika slujbasında. 1953–1967-ci yıllarda Gleb Dragan oldu Energetika Akademiyasının Üüsek volt tehnikasını laboratoriya direktoru. Bu Akademiyada Gleb Dragan kurdu Romıniyadaeni bir sistema bilim-praktika uurunda – üüsek volt tehnikasını (T.T.I.) [13, 10]. 1969–1973 yıllarda Gleb Dragan çeketti işlemää bir programada, angısını finanslardı ÜNESKO. Bu programaya görä baştan yapıldı hem donadı en eni elektrik teknolojıyaylan laboratoriya hem Bukureş politehnik universitetinin eni binası, angısı oldu en modern Gündusu Evropada. Çok populär oldular Gleb Draganın kiyatları, angıları çok faydalı elektrik-injenerlerä: “Daaticı elektrika sistemalarının montajı” (1-ci hem 2-ci tom, 1949); “Üüsek voltaj tehnikasını” (1954); “İçindeki elektroenergetika sisteması” (1975); “Elektroenergetika tehnikasının atmosfera olaylarından koruma sisteması” (1985); “Üüsek voltaj tehnikasını” (1996-2002) (1-ci, 2-ci hem 3-cü tom, 1700 sayfa – ortak avtor hem koordinator); “Energetika alanında katkı” (2010). Gleb Dragan oldu speşial sözlüklerinin koordinatoru. Bu sözlükleri tiparladı Romıniya Bilim Akademiyası. Gleb Dragan yazdı başka kiyatları da fizika hem elektrotehnika temasında [15], [16], [17], avtobiografiya kiyatlarını [14]. Gleb Dragan Romıniyada yaptı çok büyük işler energetikada. O yaptı plan da realizat etti praktikada bir sıra proekt energetika uurunda, onnarın arasında: elektrika sistemasını daatımının tipizaşiyası (1947–1950); yaptı proekt ilk liniya 110 kV Romıniyada Kluj–Kımpıya–Turzi; Romıniya elektrifikaşiyasının plan koordinaşiyası (1951–1953) h. b. Gleb Dragan okuyardı lektiya evropa universitetlerindä, onnarın arasında: Électricité de FRANCE (1972–1988); Lidse universiteti (1975–1982); Rim universiteti “La Sapienza”, Teknik universiteti Lisabonda, Bolonya universiteti (1998 yıldan beeri), Ontario universiteti (Kanada), Gent universiteti (Belgiya), École Fédérale Lausanne (Lozanna, Şveyçariya). Gleb Dragan girer “Proceedings of the Russian Academy” jurnalın redakşiyaya komitetinä, seriya A hem “Revue des Sciences Techniques” jurnalın, seriya “Elektrotehnika”. Gleb Draganın bilim-aaraştırma çalışmaları tanındı bütün dünnedä. 2004-cü yılda – Romıniya akademiyasının akademii. Gleb Dragan oldu: Tehnika bilimi bölümününbaşı; istoriya bilimi bölümününbaşı (CRIFST) h. b. Gleb Draganın familiası girdi kataloga «Who’s who in science in Europe» (Англия, 1972 y.), «Who’s who in the World» (США, 1983 y.), «Nemuritorii. Akademicieni români. 1995» (Bucureş, 1995 y.). Gleb Dragan nişannandı türlü ödüllärlän, angıların arasında: bilim uurunda üüsek başarıları için Albert Eynşteyn adına Bilim Akademiyası (Birleşik Amerik Ştatları) ödüllendi onubronza medaliylän (1989 y.). 2010 yılda, açan

kutlardılar akademik Draganı 90-cı yıldönümünün Bukureş Politehnik universitetindä, yubilär söledi: “Etişip bir yıllara, sorun kendinizä, ne yaptınız bu dünnedä, angısında yaşêrsınız. Bän sayêrım, ani kendim yaptım nekadar beceräbildim...” [18]. 2014 yılın oktâbrinin 27-dä Gleb Dragan geçindi.

Çok fayda getirdi Romıniyaya inşener – doktor Anatol Makriş angısı duudu 30 may 1924 yılı Beşalma küündä. O bitirdi 1949-cu yılında Buharest politehnik institutunu. 80-ci yıllarda o oldu baş inşener “Demir portalar” gidroelektrostanşiya Tuna deresindä. Bu zaametta Anatol Makriş kazandı “Romıniya soşialist zametindä kahraman altın yıldızına” hem da “Yugoslaviya soşialist zaametçisi kahraman altın yıldızına” [1, 115-117]. Anatol Makriş yazdı kiyatlar: “Găgauyii” (1999), “O Cale sigură de progres” (2000), “Găgauyii. Note despre limba găgăuyă şi insemnări” (2001), “Skrieri calatorii istorii, evocări” (2002), “Găgauyii şi romăni” (2002), “Colaboratiunea romăno-cumană in secolele XII-XIV” (2002), “Segmente şi fragmente de istorie” (2002), “Găgauyii din Basarabia in trecut Bucureşti” (2003) h. t.

Resimci İoan Papazogluy (1904-1988), angısı biliner Evropada nicä Romıniyalı incä zanaatçısı halizdän gagauz halkının oolu. Onun küçüklüü, genç yaşları geçti Komrat kasabasında. Çocuun bobası Atanas Papazoglu hem anası Elizaveta çiftçi aylesindändilar, ama bobası kullanardı alış-verişçilii. Evleri onnarın bulunardı kasabanın merkezindä. Ačan İoan Papazoglu girdi üürenmää lişeyä, orada resim klasında tanıştı üüredici Toma Salişkoylan. Bu üüredici tezdä gördü İoan Papazogluda talantı da bir gün teklif etti. İoan serbest resimcilik akademiyasını. Toma Salişkonun akademiyasında uşaklar üürenärdilär Sankt-Peterburg resim akademiya metodologiyasına görä resim etmää. Toma Salişkonun vardı pek islää bir resimcilik ustalını, angısını o üürenmişti eski Rusiyada. Usta annadardı yaradıcılıın istoriyasını, üüredärdi resimcilik teoriyasını, da uşaklar yavaş-yavaş karandaştan geçärdilär yaalı boya resiminä. Git-gidä İoan Papazoglu çeketti göstermää ustalını, da Toma Salişko metedärdi üürenicisini. 1921-ci yılda İoan bitirer Dimitri Kantemir lişeyini hem Serbest akademiyaı. Bir gün bobası getirdi çocu demir yol garasına, da İoan trennän yollandı Bukureşä, eni yaşamaya dooru. İoan Papazoglu verdi hepsi ekzameneri, da onu kabletilär üürenmää sanat akademiya. 1926-cı yılda Bukureştä yapıldı İoan Papazoglunun ilk personal resim sergisi. Bu sergidä genç resimci tanıttı kendisini nicä bir talantlı yaradıcı. Bu sergidän sora İoan açtı taa bir sıra resim sergisi. Onu şindän sora islää tanıyardılar Bukureş resim ustaları [12, 36-41]. 1933-cu yılda İoan Papazogluyu kabletilär resimci klubuna «Ofişial salonu», bir yıldan sora – «Romıniya resimci birliinä». Bütün yaşaması çalıştı resimcilik yaratmasında İoan Papazoglu. Küçüklük umutlarına görä o gidärdi resim yapmaa Romıniyanın en gözäl erlerinä. Çok kerä İoan Papazoglu gidärdi yazın Tuna boyuna da orada resim edärdi. Çok resim yaptı İ. Papazoglu Romıniyanın kırlarında, küülerindä. Ama en çok sevärdi o yazın gitmää Dobrucaya, sevärdi o Balçık kasabasını, angısı bulunêr Kara deniz boyunda. Burada o çok yaz geçirdi çalışarak. İoan Papazoglu sevärdi rus resimcilerinin yaratmalarını, angıların arasında V. Vasneşov, P. Svedomskiy, V. Kotarbinskiy h. b. 1945-ci yılda İoan Papazoglu kabletti Romıniya kultura ministerliin premiyasını. 1979-cu yılda milli festivalda ona verildi Romıniyanın birinci premiyası. İoan Papazoglu braktı bizä hepsimizä 1700 resim. Resimci öldü 1986-cı yılda seksän iki yaşında. Mezarı İoan Papazoglunun bulunêr Komrat kasabasında [20].

Bu araştıırma temsil eder toplu bir çalışma gagauz halkın anılmış temsilcilerin Romıniyada XX-XXI-ci asirin çeketmesindä, angıları yaşardılar Romıniyada hem kendi katkısınnan pay aldılar Romıniyanın ilerlemesindä.

Bibliografiya:

1. Булгар Степан. Гагаузские судьбы. Деятели культуры и науки: 200 лет истории. - Кишинев: Центр. Типогр., 2003. – 192 с.
2. Булгар С.С. Gagauz halkının dünnedä anılmış bilim adamnarı Boris Draganov hem Gleb Dragan. = Гагаузы Борис Драганов и Глеб Драган – выдающиеся ученые XX века. (на гагаузском и русском яз.). - Комрат: НИЦ Гагаузии им. М.В. Маруневич, 2018. - 100 с.
3. Булгар С.С. Гагаузы – депутаты «Сфатул Цэрий» 1917-1918 ГГ.: Михаил Руссев (1882-1926), Дмитрий Топчу (1887-1958), Сава Кара и их судьба // Межд. научно-практ. конф. "Наука. Образование. Культура": 32-ая годовщина Комратского государственного университета 10 февр. 2022 г. Сб. статей. - Комрат: КГУ, 2023. - Т. 3. - С. 414-422.
4. В дате рождения Д. Топчу находим разночтения. По одним данным, он родился в 1887 г. (Colesnic Iurie. Generația Unirii. Chișinău, 2004. С. 307-308), по другим – в 1881 г. (Думиника И. Бессарабские болгары и гагаузы во взглядах румынского писателя и политика Георге А. Куза// България, метрополия и диаспора, сб. по случай 65-годинината на д.и.н. Николай Червенков. – Кишинев: «S.Ş.В», 2013. - 480 с.).
5. Думиника Иван. Бессарабские болгары и гагаузы во взглядах румынского писателя и политика Георге А. Куза// България, метрополия и диаспора, сб. по случай 65-годинината на д.и.н. Николай Червенков. – Кишинев: «S.Ş.В», 2013. - 480 с.
6. Национальный Архив Республики Молдова (НАРМ). Ф. 25/с, оп. 2, д. 49, лл. 6, 28об., 42-43.
7. НАРМ. Ф. 134., оп. 2., ед. хр. 247 (ч.1), лл. 31об-32). Родословная Д.Г. Топчу. Согласно «Ревизская сказка 1 сентября 1850 г. Бессарабской области Кагульского уезда Верхнебуджакского округа колонии Томай о состоящих мужского и женского пола душах Задунайских переселенцев» под № 63 числится Георгий Тодоров Топчиу (60 лет), его сыновья Тодор (31 год), Иордан (20 лет), жена Тодора – Параскева Манолова (26 лет), сын их Георгий (1849 г.р.), дочь их Тодора. Георгий Тодоров Топчиу (1849 г.р.) является отцом Д.Г. Топчу (1887 г.р.).
8. Andronachi Gh. V. Albumul Basarabiei. În jurul Marelui eveniment al Unirii. - București, 2000. - P. 203-204.
9. BULGAR S. MIHAIL GUBOGLU – GAGAUZ HALKI İSTORİYASININ AARAŞTIRMACISI (1911-1989) // SABAA YILDIZI. JURNAL. - KOMRAT. - 2011. - № 52. - S. 2-7.
10. Bulgar S. Selma Öztürk (İrina Bulgar) (1913-2008) // Sabaa Yıldızı. Jurnal. - Komrat. - 2016. - № 64. - S. 2-12.
11. Bulgar S. Gagauzlar Boris Draganov hem Gleb Dragan – XX-ci asirin anılmış bilim adamnarı // Sabaa Yıldızı. Jurnal. - Komrat. - 2018. - № 71. - S. 2-32.
12. Bulgar S. İoan Papazoglu – tanınmış resimci (1904–1986) // Sabaa Yıldızı. Jurnal. - Komrat. - 2020. - № 79. - S. 36-41.
13. Carmen Ionescu Golovanov. Academician Prof. Dr. Ing. Gleb Drăgan (1920 – 2014) /Revista de Istorie a Electrotehnicii Românești. - INCDIE ICPE-CA București. - Vol. 3, Decembrie 2016, Nr. 2. - P. 10.
14. Drăgan Gleb. Deportății. Tragedii basarabiene. - Editura Albatros, 1991.
15. Drăgan Gleb. Terminologie pentru științele exacte și alte reflecții sumare. - Editura ICPE, 1999.
16. Drăgan Gleb. Reflecții sumare. - Editura Academiei Române, 2010.
17. Drăgan Gleb. Exerciții de memorie. O paranteză tristă a istoriei. - Editura Academiei Române, 2010.
18. Drăgan Gleb. Contribuții în domeniul energiei. - Editura AGIR, 2010.
19. Măcriș Anatol. Găgăuzii cred în ziua de mâine (istoriya yapraklar). - București, 2004. - 96 p.
20. Patrole Claudia. Ioan Papazoglu. Revenirea acasă. – Chișinău, 2001. - 83 p.
21. Sfatul Țării: Documente. - Chișinău: „Știința”, 2016. - Vol. 1. - 824 p.